

**«ԻՆՏԵՐԱԿՏԻՎ ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ»
ՀԻՄՆԱԴՐԱՄ**

**ՀԵՐԹԱԿԱՆ ԱՏԵՍՏԱՎՈՐՄԱՆ ԵՆԹԱԿԱ
ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԻ ՎԵՐԱՊԱՏՐԱՍՏՄԱՆ
ԴԱՍԸՆԹԱՑ 2022**

ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ԹԵՄԱ	Ֆինանսական կրթության դասավանդումը դպրոցում
ԱՌԱՐԿԱ	Մաթեմատիկա
ՀԵՂԻՆԱԿ	Լալա Պետրոսյան
ՄԱՐԶ	Շիրակ
ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹՅՈՒՆ	Բավրայի միջնակարգ դպրոց

Բովանդակություն

Ներածություն-----	3
Նպատակներ և խնդիրներ-----	4
Գլուխ 1	
Բաժին 1.1 Ֆինանսական կրթություն-----	5
Բաժին 1.2 Ֆինանսական բաղադրիչը հանրահաշվի դասագրքերում -----	8
Բաժին 1.3 Փող և ֆինանսական հաստատություններ-----	9
Գլուխ 2	
Բաժին 2.1 Բյուջե-----	12
Բաժին 2.2 Ի՞նչ է բյուջեն-----	12
Բաժին 2.3 Ինչու՞ կազմել բյուջե-----	13
Բաժին 2.4 Ինչպե՞ս վարել բյուջեն-----	14
Օրինակներ-----	15
Եզրակացություն-----	18
Գրականություն-----	19

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

2015 թվականից ՀՀ-ում ֆինանսական կրթման ազգային ռազմավարության(ՖԿԱՌ) ներքո մեկնարկել է <<Ֆինանսական կրթությունը դպրոցում>> ծրագիրը, որի նպատակն է սովորողների շրջանում ձևավորել անհրաժեշտ նազագույն ֆինանսական գիտելիքներ, հմտություններ և վերաբերմունք՝ խթանելով պատասխանատու ֆինանսական որոշումների կայացումը: Ֆինանսական կրթության բաղադրիչը ինտեգրվում է հետևյալ չորս առարկաներում՝

- Ես և շրջակա աշխարհը (2-ից 4-րդ դասարաններ)
- Մաթեմատիկա (2-ից 6-րդ դասարաններ)
- Հասարակագիտություն (8-ից 11-րդ դասարաններ)
- Հանրահաշիվ (7-ից 11-րդ դասարաններ)

Ֆինանսական կրթությունը ներառում է յոթ թեմատիկ ոլորտներ.

1. Ընդհանուր տնտեսական հասկացությունների տիրապետում
2. Անձնական բյուջեի կառավարում
3. Խնայողություններ և երկարաժամկետ պլանավորում
4. Պարտքերի կառավարում
5. Ֆինանսական ծառայությունների արդյունավետ ընտրություն
6. Անձնական իրավունքների պաշտպանություն
7. Ֆինանսական խարդախությունների և զեղծարարությունների կանխարգելում և դրանց պաշտպանություն

ՆՊԱՏԱԿՆԵՐ և ԽՆԴԻՐՆԵՐ

ՆՊԱՏԱԿՆԵՐ

- Իմանալ ի՞նչ է փողը, ինչպե՞ս է օգտագործվում, ինչո՞ւ է անհրաժեշտ
- Կարողանալ կազմել և վերահսկել անձնական բյուջեն
- Գիտակցել ֆինանսների կառավարման գործընթացում ողջ ընտանիքի ներգրավման անհրաժեշտությունը
- Ձևավորել ֆինանսապես գրագետ անձ
- Նպաստել անձի ինքնավստահության զարգացմանը՝ հիմնավոր հաշվարկներ և համակողմանի վերլուծություններ կատարելու համար

ԽՆԴԻՐՆԵՐ

- Բացահայտել փողի դերը անհատի կյանքում
- Պարզել, ինչո՞ւ է անհրաժեշտ վարել անձնական բյուջեն
- Պարզել ինչո՞ւ է անհրաժեշտ դպրոցում ֆինանսական կրթության դասավանդումը
- Կարողանալ ըստ բյուջեի հաշվել եկամուտների և ծախսերի հանրագումարը և ըստ այդմ դուրս բերել դրական կամ բացասական մնացորդը

ԳԼՈՒԽ 1

1.1 ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆ

Արդի ժամանակաշրջանում յուրաքանչյուր անձ առօրյայում և կենսագործունեության տարբեր ոլորտներում շարունակ առնչվում է ֆինանսական խնդիրների, որոնց թվում առավել մեծ նշանակություն ունեն անձնական ֆինանսների կառավարման վերաբերյալ խնդիրները, որոնք արդյունավետ լուծելու համար պետք է ունենալ ֆինանսական գրագիտության բավարար մակարդակ: Ուստի վերջին ժամանակներում ֆինանսական կրթության նկատմամբ ՀՀ կառավարության ցուցաբերած ուշադրության արդյունքում ստեղծվել է աշխատանքային խումբ, որը «<մշակել է մաթեմատիկա և հանրահաշիվ առարկաներում ինտեգրվող ֆինանսական կրթության չափորոշիչի և ծրագրի նախագիծ>>, ինչը ներկայացված է աշխատանքում:[1 5

Ֆինանսական հարցերի շնորհիվ կամրապնդվի մաթեմատիկական կրթության բովանդակության կապը իրական կյանքի հետ , մաթեմատիկական հասկացությունները կփոխադրվեն կիրառական ոլորտ և կնպաստեն սովորողների հետաքրքրասիրության առաջացմանը: «<Ֆինանսական կրթությունը դպրոցում>> ծրագիրն ունի տաս պատվիրաններ .

1.Ֆինանսական առողջություն - մենք բոլորս անկախ մեր տարիքից առնչվում ենք ֆինանսական աշխարհի հետ, ուստի կարևոր է ձևավորել անհրաժեշտ գիտելիք, հմտություն, վերաբերմունք, վարքագիծ, որոնք կնպաստեն անձի գիտակցված և պատասխանատու ֆինանսական որոշումների կայացմանը, ուրեմն լինենք ֆինանսապես առողջ:

2.Փողը պաշտամունք չէ - փողը նպատակ չէ, պետք չէ փող ֆետիշացնել:Սովորողների մեջ անհրաժեշտ է ձևավորել վերաբերմունք, որ փողը գործիք է նպատակներին հասնելու և ցանկացած անկանխատեսելի իրավիճակ հաղթահարելու համար:

3. Պատասխանատու որոշումներ - սովորողները պետք է հասկանան, որ ֆինանսական որոշումներում չկան բացարձակ ճշմարտություններ, պետք է ձևավորել ինքնուրույն որոշումներ կայացնելու կարողությունը և գիտակցել, որ ամեն ինչ կախված է անձից և իրավիճակից

4. Ակտիվ ուսուցում - սովորողներին հասանելի դարձնել այն գաղափարը, որ ֆինանսական աշխարհն ամեն օր զարգանում է, շատ կարևոր է ուսուցման և իրական կյանքի միջև կապը՝ խաղերի, խմբային աշխատանքների, ֆինանսական կազմակերպությունների այցելությունների միջոցով թարմացնել ֆինանսական գիտելիքները:

5. Շարունակականություն - երկրորդից տասնմեկերորդ դասարաններում ֆինանսական կրթության ներառումը պետք է կրի շարունակական բնույթ ողջ կյանքի ընթացքում:

6. Ինտեգրում - Ֆինանսական կրթությունը ինքնին առարկա չէ, ստորոդները պետք է հասկանան, որ առարկայական և ֆինանսական կրթական նպատակների միջև կարևորվում է իտեգրումը:

7. Համագործակցություն - շատ կարևոր է «Ես և շրջակա աշխարհը», «Մաթեմատիկա» , «Հանրահաշիվ» և «Հասարակագիտություն» ուսուցիչների համագործակցությունը: Սովորողները պետք է հասկանան որ ֆինանսական կրթության առումով սրանք փոխլրացնում են միմյանց և ապահովում գիտելիքի սիներգիկ զարգացում:

8.Նվազագույն կոմպետենցիաներ - Ֆինանսական կրթությունը դպրոցում առաջադրում է նվազագույն անհրաժեշտ կարողություններ, որոնք օգտակար են ոչ միայն սովորողների այլ նաև նրանց ընտանիքների համար:

9.Ազդեցության էֆեկտ - Ուսուցիչը՝սովորող, սովորողից՝ընտանիք. Սովորող-ուսուցիչ-ծնող արդյունավետ համագործակցության շնորհիվ հնարավոր կլինի ֆինանսական ուակությունների զարգացումը ապահովել հասարակության տարբեր շերտերում

10.Աստիճանական աճ - սովորողներին և ընդհանրապես ֆինանսական գիտելիքները պետք է փոխանցել կաթիլ-կաթիլ՝ պարզից անցնելով բարդին: Անհրաժեշտ է, որ մատուցվող տեղեկատվությունը տրամադրվի տարիքին համապատասխան:

1.2 ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԴԱՍԱԳՐՔԵՐՈՒՄ

ԲԱՂԱԴԻՒՉԸ

ՀԱՆՐԱՀԱՇՎԻ

Ֆինանսների վերաբերող գիտելիքը առաջին անգամ հանդես է գալիս հանրահաշվի դասագրքերում <<Հանրահաշվի լեզուն>> բաժնում: Այստեղ երկրաչափական և ֆիզիկական մեծությունների շարքում ներմուծվում են նաև տնտեսագիտական մեծություններ՝ ապրանքի գինը և տոկոսադրույքը: Այս փուլում նշված հասկացությունները ներմուծվում են նկարագրական եղանակով. <<Մեր գործածության համար անհրաժեշտ իրերն ու առարկաները, խանութում և շուկայում վաճառվող ապրանքը ունեն իրենց գինը: Ապրանքի գինը այդ ապրանքը բնութագրող կարևոր մեծություն է: Այն տնտեսագիտության մեջ ուսումնասիրվող մեծություն է: Տնտեսագիտության մեջ ուսումնասիրվող մյուս կարևոր մեծությունը տոկոսադրույքն է: Տոկոսադրույքով են բնութագրվում բանկերի կողմից ավանդի դիմաց տրվող վարկերը:>> [5 էջ 40]: Ֆինանսական գիտելիքը հանդես է գալիս որպես մեծությունների համեմատության միջոցով մեր կենցաղը կազմակերպելու կարևոր գործիք [5 էջ 45]: Տարբեր սեռերի առարկաների համեմատության համար հայոց լեզվում գործածվող բառաշարքում բերվում են նաև գների և տոկոսադրույքների համեմատության համար գործածվող բառերը, որոնք տրվում են հետևյալ կերպ.

մեծությունը	առարկան	մեծ է	փոքր է
գին/արժեք	ապրանք	թանկ է	էժան է
տոկոսադրույք	վարկ	բարձր է	ցածր է

Գնի և տոկոսադրույքի հասկացությունները օգտագործվում են ինչպես գումարման այնպես էլ հանման կիրառություններին նվիրված նյութերում: Այստեղ առարկաների փոփոխությունները ցույց տալու համար ավելացնել (պակասեցնել) բառին զուգընթաց հայոց լեզվում գործածվող բառերի շարքում անդրադարձ է կատարվում գնին և տոկոսադրույքին [5 էջ 68],[5 էջ 116].

Առարկայի մեծությունը	<<Ավելացնել>> բառի փոխարեն գործածվող բառեր
Գին	Թանկացնել, մեծացնել, բարձրացնել
Տոկոսադրույք	Մեծացնել, բարձրացնել

Առարկայի մեծությունը	Պակասեցնել բառի փոխարեն գործածվող բառերը
Գին	Քչացնել, իջեցնել, էժանացնել
Տոկոսադրույք	Իջեցնել, նվազեցնել

1.3 ՓՈՂ և ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Ապրանք կամ ծառայությունների փոխանակման գործընթացի անհարմարություններից խուսափելու համար աշխարհի բոլոր երկրները ստեղծել են իրենց փողային համակարգը կամ օգտվել որևէ այլ երկրի փողային համակարգից: Փողը բնորոշելիս տնտեսագետները հաճախ ասում են. «Փողն այն է, ինչ որ փողն անում է >>: Այսինքն փողի էությունը դրսևորվում է նրա կատարած գործառույթներում: Փողի գործառույթներն են.

- Փողը որպես փոխանակման միջոց
- Փողը որպես կուտակման միջոց
- Փողը որպես արժեքի չափ

Փողի առաջարկը տնտեսության մեջ առկա օրինական վճարման միջոցների ամբողջությունն է: Այն կարելի է բաժանել երկու մասի՝ սկստիվ և պասիվ:

Սկստիվ - ներառում է այն դրամամիջոցները, որոնք անմիջականորեն սպասարկում են ապրանքների և ծառայությունների շրջանառությունը:

Պասիվ - ընդգրկում է դրամական խնայողությունները, բանկային հաշիվների մնացորդները, որոնք տեսականորեն անհրաժեշտության դեպքում նույնպես կարող են ծառայել որպես վճարման միջոց:

Փողի առաջարկի մեջ մտնող տարբեր բաղադրիչներն այլ կերպ կոչվում են փողի ագրեգատներ, որի թիվը տարբեր երկրներում, ելնելով տնտեսական զարգացման մակարդակից և կուտակված ավանդույթներից տարբեր է: ՀՀ-ում առանձնացվում են փողի հետևյալ ագրեգատները՝ M1, M2, M2x:

M1-ը դրամային նեղ առաջարկն է, ներառում է շրջանառության մեջ առկա կանխիկ դրամը, ճամփորդական չեկերը, ցպահանջ ավանդները և այլ չեկային ավանդներ:

M2-ը դրամային լայն առաջարկն է: Ագրեգատը ընդգրկում է M1-ը, ինչպես նաև խնայողական ավանդային սերտիֆիկատները, դրամաշուկայի հաշիվները, ավանդները և հեշտությամբ իրացվելի այլ ակտիվները:

M2x-ը փողի լայն առաջարկն է: Իրենից ներկայացնում է M2-ը՝ գումարած արտարժույթային բոլոր ավանդները:

Այս գործառնությունները ցույց են տալիս, որ փողը շարունակում է կատարելագործվել, քանի որ մարդիկ ձգտում են ավելի հարմար եղանակներ գտնել միմյանց հետ փոխանակության մեջ մտնելու համար: Բոլորովին կարևոր չէ, թե փողն ինչ ձևով է հանդես գալիս, այն միշտ փոխանակման միջոց է, կուտակման միջոց և արժեքի չափ:

Փողի առաջարկի մեծ մասը գոյանում են այնպիսի ֆինանսական հաստատություններում ինչպիսիք են բանկերը: Բանկային համակարգը տվյալ երկրում գործող բանկերի ամբողջությունն է: Յուրաքանչյուր երկիր, ստեղծելով փողային համակարգ, իր կենտրոնական բանկին լիազորություններ է տրամադրում իրականացնելու դրամավարկային քաղաքականություն, կազմակերպելու և վերահսկելու երկրի բանկային համակարգի գործունեությունը:

Շրջանառության մեջ գտնվող փողի քանակը կարգավորում է երկրի կենտրոնական բանկը, իսկ առևտրային բանկերն իրենց գործարքների միջոցով ավելացնում է փողի առաջարկը :

Եթե փոխանակության ժամանակ փողը հանդես է գալիս որպես յուրահաստուկ ապրանք որի միջոցով մնացած ապրանքները փոխանակվում են միմյանց հետ ապա այդ ապրանքների արտադրության ավելացման հետ պետք է ավելանա նաև փողի քանակը: Վերը նշվածների միջև քանակական կապը առաջինը ներկայացրել է Իրվինգ Ֆիշերը: Նա այս կապը արտահայտել է հետևյալ բանաձևով.

$$MV=PT, \text{ որտեղ } M\text{- փողի առաջարկ}$$
$$V\text{-փողի շրջանառության արագություն}$$
$$P\text{-ապրանքների և ծառայությունների միջին գին}$$
$$T\text{-տնտեսության մեջ կատարվող գործարքների քանակ}$$

Օրինակ 1 . Ենթադրենք դասարանում սովորում է 20 աշակերտ,որոնցից յուրաքանչյուրը մեկական ապրանք է արտադրել միմյանց հետ փոխանակելու համար: Ուսուցիչը դրանց փոխանակությունը կազմակերպելու համար առաջին աշակերտին վճարում է 500 դրամ և գնում է նրա արտադրանքը, և այդպես շարունակ բոլոր աշակերտներն իրենց ապրանքը վաճառելուց հետո գնում են մեկ ուրիշի արտադրանքը:Նշանակում է կվաճառվի 20 ապրանք, որոնցից յուրաքանչյուրի գինը 500 դրամ է: Քանի որ 500 դրամը 20 անգամ պտույտ կատարեց , ուրեմն $MV=500 \times 20=10000$ դրամ: Գործարքների քանակը՝ T -ն, նույնպես 20 է, ուրեմն $PT=10000$ դրամ: Քանի որ $MV=PT$,ուստի $P=MV/T$, այսինքն եթե V -ն և T -ն հաստատուն մնան, փողի առաջարկի ցանկացած փոփոխություն ուղղակիորեն կազդի գնի վրա : Փողի առաջարկի ավելացումը չի հանգեցնի գների աճի, եթե ապրանքների և ծառայությունների արտադրությունը նույն չափով ավելանա:

Փողի առաջարկի և պահանջարկի հարաբերակցությամբ ձևավորվում է փողի գինը՝ տոկոսադրույքը: Եթե փողի առաջարկը գերազանցում է փողի պահանջարկին ապա տոկոսադրույքը իջնում է և ընդհակառակը՝ եթե փողի պահանջարկը գերազանցում է առաջարկին, ապա տոկոսադրույքը բարձրանում է: Փողի քանակի փոփոխությունը առաջ է բերում նաև փողի արժեքի փոփոխություն: Փողի արժեքի նվազումը՝ նրա գնողունակության անկման երևույթը, սերտորեն կապված է ինֆլացիայի հետ:

ՀԵՏԱՔՐՔԻՐ Է ԻՄԱՆԱԼ

<<Երբ ես քո տարիքին էի, նույն փողով ավելի շատ բան կարելի էր գնել, քան հիմա:Նրբերշիկով բրդուճները, շոկոլադե սալիկները և բնական հյութերն արժեին ընդամենը 50 դրամ: Այժմ 50 դրամո ոչինչ չես գնի: Իսկ 200 դրամով,դե, կարող էիր նույնիսկ կինո գնալ կամ 4 հաց գնել: Դրանք հին, լավ ժամանակներ էին:>> Առավել մանրամասն տես՝ [2էջ 157-172]

ԳԼՈՒԽ 2

2.1 ԲՅՈՒՋԵ

Կառավարեք ձեր փողը, որպեսզի փողի պակասը չկառավարի ձեզ: Հայաստանի բնակչության մեծամասնությունը կարևորում է բյուջեի պլանավորումը, սակայն 1/3-ից ավելին գործնականում չի պլանավորում: Բյուջեի ճիշտ կառավարման հմտությունը հնարավորություն կտա հեշտորեն հաղթահարել ֆինանսական բարդ իրադրությունները: Շատ կարևոր է արդյունավետ կառավարել գումարները և հասնել ցանկալի նպատակներին:

2.2 ԻՆՉ Է ԲՅՈՒՋԵՆ

Բյուջեն ծախսերի և եկամուտների հաշվեկշիռն է: Ընտանեկան կամ անձնական բյուջեն ցույց է տալիս, թե որքան գումար եք ստացել, ինչքան փող է ծախսվել որոշակի ժամանակահատվածում: Այն կարելի է ներկայացնել աղյուսակի տեսքով. մի կողմում նշում ենք եկամուտները, մյուսում՝ ծախսերը:

Օրինակ 2

Եկամուտ	Գումար	Ծախս	Գումար
Աշխատավարձ	80 000	Մնունդ	40 000
Կրթաթոշակ	5 000	Տրանսպորտ	34 000
Փոխանցում արտերկից	42 000	Առողջություն	26 000
Թոշակ	28 000	Կոմունալ վճարներ	35 000
Ընդամենը	155 000	Ընդհամենը	135 000

Մնացորդ

20 000

2.3 ԻՆՉՈ՞Ւ ԿԱԶՄԵԼ ԲՅՈՒՋԵ

Բյուջեն օգնում է առանձնացնել կարևոր ծախսերը, որոնք կապված են կարիքների հետ, պակաս անհրաժեշտներից՝ պարզապես ցանկություններից: Հստակ տեսնելով կատարված ծախսերը՝ հեշտորեն կարելի է տարանջատել առաջնային ծախսերը և կրճատել երկրորդայինները: Անկանխատեսելի դեպքերին պատրաստ լինելու համար հարկավոր է ամեն ամիս խնայել եկամտի 10 տոկոսը՝ անմիջապես գումարը ստանալու պես:

$$\text{ԵԿԱՄՈՒՏ} \ 100\% - \text{ԽՆԱՅՈՂՈՒԹՅՈՒՆ} \ 10\% = \text{ԾԱԽՍ} \ 90\%$$

Բյուջետավորումը նպատակներին հասնելու օգտակար գործիք է: Անկախ եկամուտների չափից՝ նպատակին հասնելու համար կարող է պահանջվել որոշակի մեծ գումար: Բյուջետավորումը օգնում է պահպանել ֆինանսական կարգապահությունը և կուտակել անհրաժեշտ գումար:[6]

2.4 ԻՆՉՊԵՍ ՎԱՐԵԼ ԲՅՈՒՋԵՆ

Շատ կարևոր է բյուջեի վերահսկումը: Յուրաքանչյուրը կարող է ընտրել բյուջեի վերայսկման իր տարբերակը: Ճգնաժամային կառավարմամբ զբաղվող ընկերությունների կողմից կատարված ուսումնասիրությունները պարզել են, մեր եկամտի 20 տոկոսից ավելին ծախսվում է ոչ այնքան անհրաժեշտ իրերի գնմանը, որի արդյունքում զրկվում ենք մեր առաջնային նպատակների իրագործումից, ուստի կարևոր է իմանալ.

- ? Որտեղից է գալիս եկամուտը → Գրանցել եկամուտները
- ? Ուր են գնում փողերը → Գրանցել ծախսերը
- ? Որքան է կազմում ընտանեկան մնացորդը → Հավասարակշռել եկամուտներն ու բյուջեի ծախսերը

Արդյունավետ բյուջե կազմելու համար 3 խորհուրդ

Գրիչն ու բյուջեի վարման գրքույկը միշտ ձեռքի տակ պահիր: Գրանցիր յուրաքանչյուր ծախս կատարման պահին: Եթե չի ստացվում երեկոյան լրացրու օրվա ծախսերը: Գիտնականները ասում են , որ երբ 21 օր շարունակ նույն բանն ես անում, այն դառնում է սովորություն: Երեքից տասներկու ամիս հետո պարզ կդառնա ծախսերի թույլ կողմերը և հնարավորություն կունենաս շտկել դրանք:

Ֆինանսների կառավարման մեջ ներգրավիր ողջ ընտանիքին: Օրինակ՝ խնդրիր երեխային հիշեցնել ձեզ գնված ապրանքների գները: Ընտանիքով ամփոփիր ստացված արդյունքը:

Խանութ գնալիս նախապես կազմիր գնումների ցուցակ և փորձիր չչեղվել դրանից: Հետազոտությունները ցույց են տալիս, որ այս դեպքում կարող ես խնայել քո գումարի 23-30 %-ը:

Այս ամբողջ տեղեկատվությունը կարևորագույն գործոն կարող է հանդիսանալ սովորողների ֆինանսական գրագիտությանը նպաստելու համար: Օգտագործելով մաթեմատիկայի կրթական հսկայական ներուժը հնարավորություն կստեղծվի բացահայտել ուսումնական առարկայի կիրառական նշանակությունը՝ ապահովելով կրթության բովանդակության կապը սովորողների կրթական կարիքների հետ:

Ֆինանսական իրադրությունը ճիշտ դիտարկելու համար քննարկենք ուսուցանող խնդիրների նմուշ-օրինակներ.

Օրինակ 3

Մաթեմատիկական տեքստային և հաշվողական խնդիրների լուծում:
(Բյուջե) Հիմնարկի հաստիքացուցակն ունի հետևյալ տեսքը

Պաշտոն	Հաստիք	Աշխատավարձ-դրամ
Տնօրեն	1	400 000
Հաշվապահ	1	270 000
Բաժնի վարիչ	3	250 000
Գլխավոր մասնագետ	3	200 000
Մասնագետ	5	150 000
Գործավար	2	100 000

Տնօրենն առաջարկում է նոր հաստիք՝ խորհրդատու, որի աշխատավարձի չափը որոշվում է բոլոր աշխատողների բնութագրիչ ցուցանիշներից մեկով կամ ըստ միջին թվաբանականի կամ ըստ մոդայի կամ ըստ մեդիայի: Դուք ո՞ր ցուցանիշն եք ընտրում բարձր աշխատավարձ ունենալու համար:[3էջ 23]

Լուծում. Եթե աշխատավարձի չափը որոշվի ըստ միջին թվաբանականի, ապա արդյունքը կլինի հետևյալը.

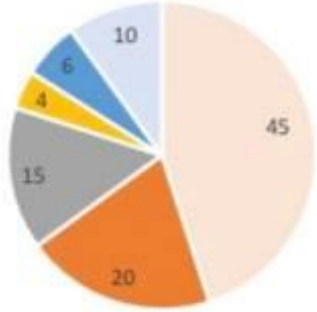
$$(1 \times 400,000.00 + 1 \times 270,000.00 + 3 \times 250,000.00 + \dots) / 15 = 198,000.00$$

Եթե աշխատավարձի չափը որոշվի ըստ մոդայի (առավել կրկնվող տվյալի), ապա արդյունքը կլինի 150,000.00:

Եթե աշխատավարձի չափը որոշվի ըստ մեդիայի, ապա արդյունքը կլինի 200,000.00:
Այսպիսով, բարձր աշխատավարձ ունենալու համար պետք է ընտրել մեդիայի ցուցանիշը:

Օրինակ-4

(Բյուջե) Օգտագործելով ներկայացված տվյալները՝ կազմել ուղիղ և հակադարձ (դիագրամ պատկերելու կամ դիագրամից օգտվելու) խնդիրներ ընտանեկան բյուջեի վերաբերյալ.[3էջ 22]

ԾԱՌՄԵՐ	ԳՈՒՄԱՐ (դրամ)	ՏՈԿՈՍՆԵՐ	ԴԻՍԿՐԱՄ
Մնունդ	90,000.00	45%	
Կոմունալ ծախսեր	40,000.00	20%	
Հագուստ	30,000.00	15%	
Տնտեսական ծախսեր	8,000.00	4%	
Տրանսպորտ	12,000.00	6%	
Խնայողություն	20,000.00	10%	

Աղյուսակում ներկայացված է Արամի ընտանիքի ծախսերն ամսվա կտրվածքով: Օգտվելով աղյուսակում ներկայացված տվյալներից՝ գտնել, թե որքա՞ն գումար են հատկացնում Արամի ընտանիքում սննդի, կոմունալ ծախսերի, հագուստի, տնտեսական ծախսերի և տրանսպորտի վրա և որքա՞ն խնայողություն են կատարում:

ՀԱԿԱԴԱՐՁ ԽՆԴԻՐ Աղյուսակում ներկայացված է Արամի ընտանիքի ծախսերն ամսվա կտրվածքով: Օգտվելով աղյուսակից, ներկայացված ծախսերն արտահայտել տոկոսներով և կազմել համապատասխան շրջանաձև դիագրամը:

(Գնումներ) Խանութում ապրանքի գինը նախ իջեցրին 10 տոկոսով, իսկ հետո նոր գինը բարձրացրեցին 10 տոկոսով: Արդյունքում թանկացա՞վ, թե՞ էժանացավ ապրանքը:

Դիտարկենք նաև հակառակ դեպքը, երբ սկզբում գինը բարձրացնում են, հետո՝ իջեցնում: Ստացված արդյունքների հիման վրա եզրակացություններ արեք:[3 էջ22]

Լուծում. Նախքան խնդրի լուծումը, հետաքրքիր է իմանալ աշակերտների ինտուիտիվ պատասխանները, ապա կարծիքներն ընդհանրացնելուց հետո նոր անցնել խնդրի լուծմանը: Քանի որ խնդրի պատասխանը կախված չէ ապրանքի գնից, կարող ենք ներմուծել անհայտ կամ առավել մատչելի լինելու համար ընտրել որևէ գումարային չափ: Ենթադրենք ապրանքի սկզբնական գինը 100 միավոր է:

Արդյունքում ստացվում է.

Ապրանքի գինը 10%-ով բարձրացավ, ապա 10%-ով իջեցնելուց հետո	Ապրանքի գինը 10%-ով իջեցնելուց, ապա 10%-ով բարձրացնելուց հետո
$100 \times (1 + 10/100)(1 - 10/100) = 99$ միավոր	$100 \times (1 - 10/100)(1 + 10/100) = 99$ միավոր

Արդյունքում տեսնում ենք, որ երկու դեպքում էլ նույն գինն է ստացվում, ավելին՝ ապրանքի գինը երկու դեպքում էլ իջնում է:

Պատասխան՝ էժանացավ:

Օրինակ-5 (Գնումներ, պարտք) Խանութում ապառիկ, առանց կանխավճարի վաճառվում է 279,000.00 ՀՀ դրամ արժողությամբ համակարգիչ՝ պայմանով, որ պարտքը պետք է փակվի 9 ամսվա ընթացքում: Շուշանը գիտեր, որ խելամիտ կլինի, եթե ամսական պարտքը չգերազանցի եկամտի 30%-ը: Հարմա՞ր է նրան գնել համակարգիչը, եթե իր եկամուտը ամսական կազմում է 110,000.00 ՀՀ դրամ:[3էջ 22]

Լուծում. Շուշանը յուրաքանչյուր ամիս պետք է վճարեր $279,000.00/9 = 31,000.00$ դրամ: Նրա եկամտի 30%-ը կազմում է $110,000.00 \times 30/100 = 33,000.00$ դրամ: Քանի որ $31,000.00 < 33,000.00$, ուրեմն Շուշանին հարմար է գնել համակարգիչը:

Օրինակ-6 (Գնումներ, արտարժույթ)Զբոսաշրջիկներից մեկն ուներ 2, իսկ մյուսը 3 միանման բլիթներ: Ուտելիս նրանց միացավ երրորդը, եվ նրանք միասին հավասարաչափ կերան այդ 5 բլիթները: Հեռանալիս երրորդ զբոսաշրջիկն իր կերածի համար սովեց 100 ռուբլի: Երկու զբոսաշրջիկներն այդ գումարը նախ արդար բաժանեցին միմյանց միջև, այնուհետև փոխանակեցին դրամով:Քանի դրամ ստացավ նրանցից յուրաքանչյուրը, եթե մեկ ռուբլու փոխարժեքն էր 8 դրամ:

Լուծում. Երեք զբոսաշրջիկներից յուրաքանչյուրը կերել է 5/3 բլիթ: Երրորդ զբոսաշրջիկը 1-ինի հաշվին կերել է $2 - 5/3 = 1/3$ բլիթ, իսկ 2-րդի հաշվին՝ $3 - 5/3 = 4/3$ բլիթ, հետևաբար 100 ռուբլին առաջին և երկրորդ զբոսաշրջիկների միջև պետք է բաժանել 1:4 հարաբերությամբ: Ուրեմն առաջին զբոսաշրջիկն ստանալու է $100 \times 1/5 = 20$ ռուբլի, իսկ երկրորդը՝ 80 ռուբլի: Այդ գումարը դրամով կլինի. Առաջինի ստացածը՝ $20 \times 8 = 160$ դրամ
Երկրորդի ստացածը՝ $80 \times 8 = 640$ դրամ:

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ

Փորձերը և հետազոտությունները ցույց տվեցին որ արդի ժամանակաշրջանում յուրաքանչյուր անձ, անկախ իր կամքից առօրյայում և կենսագործունեության տարբեր ոլորտներում շարունակ առնչվում է ֆինանսական խնդիրների հետ: Այստող հասկապես մկենսական մեծ նշանակություն են իրենցից ներկայացնում անձնական ֆինանսների կառավարմանը վերաբերող խնդիրները: Դրանք արդյունավետ լուծելու համար պահանջվում է ունենալ ֆինանսական գրագիտության բավարար մակարդակ, որը կկարողանանք ձեռք բերել նպատակային կրթական ծրագրերի շնորհիվ: Ֆինանսական կրթության ծրագրերը, լինելով ողջ կյանքի ընթացքում անձի համապիտանի կարողությունների ձևավորման միջոց, վերաբերում են հանրության բոլոր անդամներին և աստիճանական զարգացում են ունենում որպես շարունակական գործընթաց: Այս գործընթացի առանցքային և հիմնական օղակը հանրակրթական դպրոցն է, որտեղ կարևորվում է անձնական ֆինանսները կառավարելու սովորույթը ներդնել անձի զարգացման վաղ տարիքից, այն դարձնել կենսկերպի անբաժանելի մաս: Ֆինանսական բաղադրիչի վերաբերյալ թերի կամ բացակայող պատկերացումները հանգում է նրան, որ աշակերտները դպրոցն ավարտելիս չեն կարողանում կայացնել պատասխանատու որոշումներ իրենց անձնական ֆինանսների վերաբերյալ հետդպրոցական կյանքում այդ բացը լրացնելը լուրջ դժվարությունների առաջ է կանգնեցնում անձին: Ֆինանսական բավարար գիտելիքները խթան են հանդիսանում ուսուցչից աշակերտ, աշակերտից ծնող փոխհարաբերություններում ֆինանսական գրագիտություն բարելավելու համար, ստեղծվում է բարենպաստ միջավայր, դրական վերաբերմունք անձնական ֆինանսների կառավարման վերաբերյալ ֆինանսական հարցերի ամրապնդում: Փողի մասին լիարժեք գիտելիքները կապում են իրական կյանքը մաթեմատիկական կրթությանը: Մենք բացահայտեցինք բյուջեն և բնույթի վարման ձևերը: Այն ֆինանսական գրագիտության զարգացմանը, ֆինանսապես գրագետ անձի ձևավորման կարևոր նախադրյալ է, որը հնարավորություն տվեց պլանավորել բյուջեն՝ եկամուտները, ծախսերը, խնայողությունները: Պարզեցինք անձնական բյուջեի վրա ազդող ռիսկերը՝ գնաճ և փոխարժեք, որոնց դերը զգալի է անձնական ֆինանսների կառավարման վրա: Հաշվարկների կատարմամբ հնարավորություն ստեղծվեց արդյունավետ որոշումներ կայացնել պարտքերի կառավարման, խնայողությունների և ներդրումների ոլորտում: Տեղեկացված լինելը և գիտելիքների պաշարներով ծանրաբեռնվածությունը հնարավորություն կտա գնահատելու գնաճի և փոխարժեքի փոփոխության ազդեցությունը անձնական ֆինանսների վրա: Եկեք լինենք ֆինանսապես գրագետ, առողջ և պատասխանատու անձ:

Գրականություն

1. Հակոբյան Ս. Է., Մաթեմատիկայի դասըթացում ֆինանսական կրթության ինտեգրման հիմնահարցի մասին: Մաթեմատիկան դպրոցում, 2, 2017 թ.
2. Հայաստանի պատանեկան նվաճումներ <<Տիգրան Մեծ>> 2004թ.
3. Մաթեմատիկան դպրոցում թիվ 1 (109) 2017թ.
4. Մաթեմատիկան դպրոցում թիվ 3 (111) 2017թ.
5. Միքայելյան Հ. Ս., Հանրահաշիվ: Հանրակրթական դպրոց 7-րդ դասարանի դասագիրք, Էդիտ Պրինտ, Երևան, 2006թ.
6. [ABCfinance](#)